

*мр Љиљана Радуловић,
асистент Правног факултета у Београду*

ДОПРИНОС ОСТВАРЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА — ОСНОВ ЗА РАЗГРАНИЧЕЊЕ САУЧЕСНИШТВА (ПОМАГАЊА) ОД ДЕЛАТНОСТИ КОЈЕ СЕ ПРЕДУЗИМАЈУ ПОСЛЕ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Када је утврђено да је оптужени, као приватни занатлија — аутомеханичар, обавестио лица која су се бавила скидањем делова аутомобила са туђих кола, да ће од њих увек откупљивати те делове, пошто остваре противправно присвајање — у делатности оптуженог стоје законска обележја помагања у кривичном делу крађе у смислу чл. 20. ст. 2 Кз СФРЈ а не прикривања из чл. 265, ст. 1 Кз (из образложења пресуде Врховног суда Србије Кжм 391/74)

Пресуда која је предмет приказа третира значајно питање разграничења радње саучесништва (помагања) од радње извршења кривичног дела. Имајући пред собом конкретно чињенично стање, суд је донео одлуку која је у складу са интенцијом законодавца, да се радње предузете после извршења кривичног дела под одређеним условима квалификују као радње саучесништва (помагања) а не као радња извршења одређеног кривичног дела. Ова проблематика иницира низ теоријских питања која се рефлектују и на конкретна решења у пракси судова.

Полазећи од акцесорне природе саучесништва, теоријског концепта који је прихваћен у већини савремених кривичних законодавстава, у кривичном законодавству СФРЈ извршена је диференцијација извршилаштва и саучесништва. Саучесништво представља специфичан вид учествовања у извршењу кривичног дела. Премда делатност саучесника у ужем смислу није део радње извршења, она је активан чинилац у обликовању кривичног дела у ону појавну форму у којој ће се оно реализовати у спољњем свету. Саучесништво као специфична форма извршења кривичног дела, резултат је чињенице да се удруживање знања и способности два или више лица остварује не само у оквиру оних делатности које воде друштвеном просперитету, него често и у циљу повреде или угрожавања основних вредности у датом друштву. Таква кривична дела која су настала координираном акцијом више лица, често носе већи степен друштвене опасности, као и неке друге специфичности у односу на кривична дела која врше појединци. Ова чињеница изискује прилагођавање метода и средстава у борби против

оваквих облика криминалитета. У савременим системима кривичног права присутна је тежња да се законским одредбама обухвати што шири круг питања везаних за сложену проблематику саучесништва. Тежиште је на одређивању појавних облика као и на питању кривичне одговорности и кажњавања. При томе, суштина кривичне одговорности и кажњавања саучесника произлази из чињенице, да њихове радње објективно значе допринос остварењу конкретног кривичног дела и као такве концентришу у себи одређен степен друштвене опасности. У теорији су познати ставови да кривично дело у чијем је извршењу суделовало више лица има већу друштвену опасност него када се појединац појављује као извршилац(1). Овакво схватање има реалну подлогу у чињеници да допринос више лица у већој мери гарантује остварење жељеног резултата, као и у томе што мобилизација више субјеката око истог кривичног дела даје и један нови квалитет. То није случајан однос. То је свестан однос у којем свако даје одређени допринос. С обзиром на посебне „улоге“ и квалитет доприноса у остварењу криминалног циља, околност коју нарочито треба нагласити, јесте да сви облици саучесништва нису истог значаја, исте „специфичне тежине“. Свој став о томе законодавац је изразио тиме што предвиђа да ће се саучесници казнити као да су дело сами учинили. Изузетак је помагач који се може и блаже казнити. На тај начин помагање се третира као облик саучесништва који представља најмањи степен друштвене опасности. При томе се има у виду општа друштвена опасност појединих форми саучесништва. Полазећи од конкретног доприноса, могуће је да посебна друштвена опасност појединих саучесника, па и помагача, буде већа од друштвене опасности извршиоца. Сходно томе, суд у поступку одмеравања и индивидуализације, може да изрекне тежу казну саучеснику него извршиоцу. Такви случајеви се срећу у пракси судова(2).

Без обзира о којој форми је реч, кривична одговорност саучесника заснива се на чињеници да је њихова делатност представљала допринос извршењу кривичног дела. Свака радња предузета после овога момента, не може имати карактер радње саучесништва. У вези са овим је и питање у ком моменту се сматра да је дело довршено. Могу се разликовати две ситуације које су веома значајне са аспекта саучесништва, довршеност дела у формалном и материјалном смислу. Анализом ових појмова долази се до закључка, да је саучесништво могуће до тренутка довршености дела у материјалном смислу. Одређивање овога момента код појединих кривичних дела практично је питање везано за анализу њихових бића одређених нормама Посебног дела КЗ. Ово питање није од истог значаја код свих облика саучесништва. Оно се по природи ствари не поставља код подстрекача. Његова делатност претходи извршењу дела. Питање се може појавити код саизвршилаца, када не учествују директно у радњи извршења, и, пре свега, код помагача.

Проблем када се кривично дело сматра довршеним губи свој пун значај код оних ставова према којима је саучесништво могуће и пошто

(1) Ф. Бачић, *Кривично право, Општи део*, Загреб 1978. г. стр. 321. Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, *Кривично право, Општи део*, Београд 1978. стр. 265.

(2) Кжм. 121/68, Врховни суд СР Србије, Одељење у Новом Саду.

је кривично дело довршено. Оваква схватања познаје и кривично-правна теорија и законодавство. Тако су, на пример, кривични законици појединих совјетских социјалистичких република, помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела третирани као саучесништво, без обзира на то да ли је помоћ била унапред обећана. Такве одредбе могле су се срести у КЗ РСФСР из 1922. г. и 1926. г.⁽³⁾ Основи КЗ СССР-а и савезних република из 1958. г. врше диференцирање ових делатности, с обзиром да ли је прикривање раније обећано. Саучесништвом у форми помагања сматра се само оно прикривање које је раније обећано⁽⁴⁾. Овакво схватање је заступљено у савременој теорији, а на основу њега дата су одговарајућа решења и у кривичним законима. Интересантно је да се у Кривичном законнику донетом у Аустро-Угарској 1786. г. (Терезијана) у чл. 12, ст. 3. предвиђа решење које одговара нормама којима се у савременим законодавствима регулишу овакве ситуације.

КЗ СФРЈ у чл. 24, став 2. наводи, између осталог, да се унапред обећано прикривање кривичног дела, учиниоца, средстава којима је дело учињено, трагова кривичног дела или предмета прибављених кривичним делом, сматра помагањем. При томе се подразумева да је у моменту када се оваква обећања дају, лице коме се чине већ донело и учврстило одлуку о извршењу кривичног дела, или је већ и започело извршење дела.

Унапред обећано прикривање спада у психичко помагање. И овај облик, као и физичко помагање, треба да представља одређени допринос реализацији кривичног дела. Као и други облици психичког помагања (давања савета и сл.), унапред обећано прикривање може бити значајна подршка учиниоцу. Оно у конкретном случају може ојачати решеност да се дело приведи крају, отклонити евентуално колебање извршиоца да ли да доврши започето кривично дело. Рачунајући на испуњење обећања о прикривању, извршилац је сигурнији у остварење користи, када је то био мотив његове одлуке да изврши кривично дело. У оваквом утицају на извршиоца испољава се друштвена опасност ове форме помагања. У том смислу унапред обећано прикривање представља допринос конкретном делу, чиме испуњава основни услов за постојање саучесништва. Отуда за одговорност помагача није од значаја чињеница да, рецимо, обећање о прикривању доцније не буде одржано.

Насупрот овоме, прикривање које није унапред обећано, не може представљати допринос кривичном делу у ономе смислу у којем се то очекује од саучесника. Оно је самостално кривично дело и акцесорно је у односу на кривично дело којим је прибављена ствар која је предмет прикривања. Карактер кривичног дела којим је ствар прибављена, може имати утицај на одређивање за који облик кривичног дела прикривања постоји одговорност онога ко такве ствари купује, прима у залог, протура, итд. Овакве делатности чине биће посебног кривичног дела које има одређени степен друштвене опасности који је законодавац изразио кроз предвиђену казну. Суштина акцесорне природе саучесни-

(3) *Уголовное право*, Академија наук СССР-а, Москва 1978. стр. 107.

(4) П. Ф. Тельнов, *Ответственность за соучастие в преступлении*, Москва 1974, стр. 6.

штва није по својој садржини иста као акцесорност кривичног дела прикривања од извршења неког другог кривичног дела. Извршено дело од кога је зависно постојање саучесништва у великој мери обликовано је доприносом саучесника. Насупрот томе, карактер дела после кога, као нека врста његовог продужења, долази прикривање, потпуно је независан од прикривања као самосталног кривичног дела